

**BONODA BEDEL KAYDININ VE TALİLİN
(BEDEL KAYDININ AKSİNİ İDDİA ETMENİN)
İSPAT YÜKÜNE ETKİSİ**

VALUE RECORD AND ASSERTATION OF OPPOSITE'S
EFFECT ON PROOF BURDEN IN BOND

Dr. Adnan Deynekli*

ÖZET

Bonoda bedel kaydı, bononun zorunlu unsurlarından değildir. Bedel kaydının bulunmaması bononun geçerliliğini etkilemez. Bedel kaydı ispat yükü bakımından önemlidir. Bedel kaydı bulunan bonolarda bedel kaydının aksini ileri süren, bu iddiasını kanıtlamalıdır. Karşılıklı olarak bedel kaydının talil edilmesi halinde ispat yükü yer değiştirmemektedir.

Anahtar Kelimeler

Bono, Bedel kaydı, Talil, İspat yükü

SUMMARY

Value record in bond is not one of the necessary elements of bond. Absence of value record does not effect to bond's validity. Value record is important for proof burden. Asserter of value record's opposite, in bonds which include value record, must prove his/her assert. In the circumstance of mutual assertion of opposite of the record, proof burden does not replace.

Key words

Bond, Value record, Assertion of opposite, Proof burden

I-Bonoda Bedel Kaydının Temel İlişki Bakımından Önemi

Bono, mücerret (soyut) borç ikrarı içeren bir kambiyo senedir. TTK'nun 688 nci maddesinde bononun kayıtsız ve şartsız muayyen bir

* Yargıtay Tetkik Hakimi

bedeli ödemek vaadini içermesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Bunun sonucu olarak bono doğumuna neden olan bonoyu düzenleyen ile bononun lehtarı arasında mevcut bulunan hukuki işlemle bağlı değildir. Ancak bono kural olarak mücerret bir hukuki ilişki nedeniyle düzenlenir. Bu ilişkiyi temel ilişki olarak isimlendirmektediriz. Bononun düzenlenmesiyle birlikte bonoyu düzenleyen ile bononun lehtarı arasında iki ayrı borç ilişkisi meydana gelir. Bunlardan birisi temel borç ilişkisidir, diğeri ise kambyo senedi ilişkisidir. Bono lehtarı bonoya bağlanmış alacağını tahsil etmek için temel borç ilişkisine veya bonoya dayanarak talep edilebilir. Bu durumda birbiri ile yarışan iki ayrı talep hakkında sahip bulunan alacaklı bonoya dayanarak alacağını tahsil etmişse bonodan ve temel ilişkiden doğan talep hakkı sona erer.¹⁸²

Bedel kaydı bononun zorunlu unsurlarından değildir. Bedel kaydı, bonoyu düzenleyen ile bono lehdarı arasındaki hukuki ilişkiyi gösteren bir işarettir. Bononun düzenlenmesiyle mücerret (soyut) bir borç ilişkisi doğduğundan normal olarak bedel kaydının bir önemi bulunmamaktadır. Bununla birlikte uygulamada bonolarda bedeli “malen” “nakden” veya “teminat olarak” alınmıştır şeklinde kayıtlar bulunmakta bononun bedelsizliğini ispat yönünden bu kayıtlara önem verilmektedir. Bedel kaydı, bonoyu düzenleyen ile bononun lehdarı arasındaki temel ilişkiyi bir dereceye kadar açıklamaktadır. Bu nedenle bedel daydı ispat yükü bakımından önemli olup bononun lehdarı, mücerretlik (soyutluk) kuralına dayanamaz.¹⁸³ Zira YİBK’nun 12.4.1933 gün ve 30/6 sayılı ilamında belirtildiği gibi borç ikrarını içeren bir belgede borcun nedeni belirtilmişse borçlu bu nedenin gerçekleşmediğini ispat ederek borcundan kurtulur.

Bonoda bedel kaydı varsa bononun bu nedenle düzenlendiği doğru kabul edilecek, bedel kaydının aksini ileri süren bu iddiasını ispat yükü altına girecektir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da bir kararında bononun bağımsız borç ikrarı içeren bir senet olduğunu, bu nedenle ispat yükünün kural olarak senedin bedelsiz olduğunu ileri süren tarafa ait bulunduğunu, ancak bedel kaydının mevcut olması halinde ispat yükünün kaydın aksini savunan tarafa ait bulunduğunu belirtmiştir.¹⁸⁴

¹⁸² Cerrahoğlu, Fadıl. Bononun Temel İlişki Açısından Delil Niteliği ve Bonoda Bedel Kaydı s.8 vd. (İstanbul Ticaret Odası Gazetesi 7.4.1972) Belirtmek gerekir ki temel ilişkiden doğan borç nedeniyle bono verilmesi BK.’nın 114 ncü maddesine göre borcun yenilenmesi sonucunu doğurmayacağından bononun lehdarı temel ilişkiye veya bonoya dayanarak alacağını talep edebilir.

¹⁸³ Gürbüz, A.Hulusi: Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar İstanbul 1984, s. 607.

Bonoda bedel kaydı bononun zorunlu unsurlarından değilse de bononun bedelsizliğinin iddia edilmesi halinde ispat yükü bakımından önem kazanmaktadır. Simdi bononun bedelsizliğine yönelik iddianın ispatında bedel kaydının oynadığı rol üzerinde duracağım.

II- Bononun Bedelsizliğine Yönelik İddianın İspatında Bedel Kaydının Önemi

1- Bonoda Bedel Kaydının Bulunmaması

184

Bonoda şekil şartları TTK m 688'de sayılmıştır. Bunlar; "Bono" yada "Emre Muharrer Senet" ibaresi, kayıtsız şartsız bir bedel ödeme vaadi, vade, ödeme yeri, lehtar, keşide yeri ve tarihi, keşidecinin imzasıdır. Zorunlu şartlardan biri eksik olduğu takdirde, senedin bono niteliği kaybolur. Bunlardan vade ve ödeme yeri esaslı şekil şartlarından değildir.

Sayılan zorunlu şekil şartlarının yanında seçimlik şartlar da vardır. Bonoya isteğe bağlı olarak, faiz, bedelin nakden yada malen alındığı veya yetkili mahkeme kayıtları da konabilir. (Prof Dr.Reha Poroy Kıymetli Evrak Hukuku Esasları 11.Bası İstanbul 1989 sh.237 vd.)

Yerleşik Yargıtay İnançlarında ve öğretide de kabul edildiği gibi, bonolara özgü seçimlik unsurlardan biri de, temel borç ilişkisinden kaynaklanan borcun dayandığı nedenin gösterilmesine yönelik "bedel kaydı"dır. Yinelemek gerekirse "bedel kaydı" kambiyo senedinin ihtiyari kayıtlarındandır. Bu kayıt keşidecinin (borçlunun), senedin lehdarından (alacaklıdan) karşı edayı aldığını ispata yarar. Aslında Kambiyo senetleri hukuku yönünden bu kayıtların bir anlamı ve önemi yoktur. Çünkü, kambiyo senedinin düzenlenmesiyle, mücerret bir borç ilişkisi yaratılmaktadır. Bu nedenle de karşı edimin elde edilip edilmediğinin önemi de bulunmamaktadır. Temel borç ilişkisinin bir sözcükle senede yansıtılması, şeklinde ortaya çıkan bedel kaydının varlığı ya da yokluğu senedin bono niteliğini etkilemez. Bedel kayıtları daha çok keşideci ile lehdar arasındaki iç ilişki yönünden ve ispat konusunda (HUMK. nun 290 mad.) önem taşır. Kişisel defî nedenlerinin varlığının kanıtlanmasını kolaylaştırır.

Sözû edilen kayıtlar özellikle ispat hukuku açısından ilgilileri bağlayıcı niteliktedir. Bedel kaydı içeren bononun lehdarı, artık senedin "kayıtsız ve koşulsuz bir borç ikrarı olduğu" yolundaki soyutluk kuralına dayanamayacaktır. (Y.11.H.D.7.10.1982 gün ve 1982/4034-3688 sayılı ilamı).

Borç ikrarını içeren bir belge aleyhine kanıt sunulabilir. Ancak; ikrar borcun nedenini içeriyorsa, sadece bu nedenin gerçekleşmediğinin kanıtlanması gerekir (Y.İBK. 12/4/1933 gün ve 1933/30-6 sayılı ilamı).

Bono, bağımsız borç ikrarını içeren bir senettir. Bu nedenle bir illete bağlı olması gerekmez ve kural olarak ispat yükü senedin bedelsiz olduğunu sağlayan tarafa aittir. Ancak, bir defa bir mal alışverişine dayandığı "malen" kaydıyla yada bir alacak borç ilişkisine dayandığı "nakten" kaydı ile senede yazılmışsa, artık buna uyulmak gerekir. Bu kayıtların aksinin savunulması senedin ta'lili (nedene, illete bağlanması) anlamına gelir ki, böyle bir durumda kanıt yükümlülüğü yer değiştirir. Senedi talil eden, savını kanıtlamak yükümlülüğü altına girer." HGK 17.12.2003, 19-791/768, (Sağiroğlu, Mehmet Şerif: Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik (Soyutluk) İlkesi ve Uygulaması, Legal Hukuk Dergisi Aralık 2004, s. 3485-3486).

Bonoda bedel kaydı bononun zorunlu unsurlarından bulunmadığından bedel kaydının yer alıp almaması bononun geçerliliği yönünden önemli değildir. Bedel kaydı bulunmayan bono mücerret (soyut) bir borç senedir.¹⁸⁵ Malen, nakden veya teminat olarak düzenlendiği belirtilmeyen bononun bedelsizliğini ispat yükü bedelsiz olduğunu ileri süren borçludur.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 12.4.1933 gün ve 30/6 sayılı kararına göre borç senesinde borcunun sebebi gösterilmemişse, borçlu senetteki borç ikrarının bir sebebine dayandığını, bu sebebin gerçekleşmediğini ispat etmesi gerekir.

Borçlu bononun bedelsizliğini HUMK.nun 290 ncu maddesine göre ispat etmelidir.

Yargıtay da bedel kaydı bulunmayan bonolarda bononun bedelsizliğini ispat yükünün borçluda olduğunu, borçlunun iddiasını usulüne uygun delillerle kanıtlaması gerektiğini kabul etmektedir.¹⁸⁶

Bedel kaydı bulunmayan bononun bedelsiz olduğunun ispatında diğer tarafın açık muvafakatının bulunmaması halinde tanık dinlenemez.¹⁸⁷

Bononun bedelsiz olduğunun başka delillerle kanıtlayamayan borçlu alacaklıya karşı yemin teklifi edebilir. Mahkemece yemin deliline dayanan borçluya yemin teklif etme hakkı bulunduğu hatırlatılır ve yemin teklifinde bulunma imkanı tanınır.¹⁸⁸

Bedel kaydı bulunmayan bononun bedelsiz olduğunu borçlu hata, hile, ikrah, tehdit gibi bir sebebe dayanılması halinde tanıkla ispat edilebilir.

2- Bonoda Bedel Kaydının Bulunması

¹⁸⁵ Karayalçın, Yaşar: Ticaret Hukuku III. Ticari senetler (Kambiyo Senetleri) Ankara 1970 s. 322.

¹⁸⁶ Dava, takibe konu bonodan dolayı borçlu olmadığının tesbitine ilişkin olup, davalı alacak iddiasını bonoya dayandırmış, davacı ise bono ile borçlu bulunmadığının tesbitini iddia etmiştir. Dava konusu bonoda ihdas nedeni olmadığına göre senede karşı borçlu olmadığı yolundaki iddiasını davacının HUMK.nun 288.vd. maddeleri uyarınca yazılı delille kanıtlaması gerekir. Mahkemece ispat külfetinin tayininde yanlışlığa düşülerek yazılı gerekçe ile karar verilmesi isabetsizdir.” 19.HD. 21.3.2003, 2033/2511(Yayımlanmamıştır); aynı yönde 11.HD. 8.10.1990, 89-5902/6335 (Uyar, Talih: Olumsuz Tespit ve Geri Alma Davaları 1993 s. 1295-1296).

¹⁸⁷ Karayalçın, s. 323; Postacioğlu, İlhan: Şahadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları İstanbul 1964 s. 202. Sungurbey, bizzat senedin delil teşkil ettiği hususların aksine iddianın senede karşı müdafa demek olması nedeniyle senetle ispat edilmesi gerektiği, tarafların ehliyeti gibi bizzat senedin ispat etmediği, fakat varlığı asıl, tabii, karine sayılan bir unsurun mevcut olmadığının her türlü delille ispat edilebileceği görüşündedir. Sungurbey, İsmet: Borç İkrarı ve Borç Vaadi İstanbul 1957 s. 137.

¹⁸⁸ Karayalçın, s. 323.

Bono üzerinde temel borç ilişkisinden kaynaklanan hukuki ilişkiyi gösteren kayıtlar bulunabilir. Uygulamada bonolarda “nakden”, “malen”, “teminat olarak” şeklinde bedel kaydına rastlanmaktadır. Bedel kaydı bonoyu düzenleyen ile bononun lehdarı arasında bu ilişki ve ispat yönünden önem taşıdığını yukarda belirtmiştik. Bedel kaydı bulunan bononun lehdarı bononun kayıtsız şartsız borç ikrarı olduğu şeklindeki mücerretlik (soyutluluk) kuralına dayanamayacaktır.

Bonoda bedel kaydı bonoyu düzenleyen ile bono lehtarı arasındaki hukuki ilişki yönünden önemlidir. Bono lehdar tarafından ciro edilmişse bedel kaydı iyiniyetli hamili ilgilendirmez.¹⁸⁹

Bonoda genellikle “malen” veya “nakden” şeklindeki kayıtlara rastlanmaktadır.

a- Malen Kaydı

Malen kaydı bulunan bir bonoda bonoyu düzenleyen düzenlemeye neden olan malı ikrar etmiş sayılır. Bu durumda bono lehdarının malı teslim ettiğini kanıtlaması gerekmez. Aksine malın teslim edildiği hususu bonoyu düzenleyen borçlu tarafından ispat edilmelidir.¹⁹⁰

¹⁸⁹

Karayalçın s. 324.

¹⁹⁰

“Dava konusu bononun, "bedeli malen ahz olunmuştur" kaydını taşıması, teslim edilen mal karşılığında düzenlenmiş olduğuna karine teşkil eder. Bu durumda kanıt yükü üzerinde bulunan alıcı, bu karinenin aksini yani malın kendisine teslim edilmemiş olduğunu usulen kanıtlaması gerekir. Somut olayda davacı, fatura ve irsaliye ile teslim edilen malların aralarındaki akdi ilişki ile ilgili bulunmadığını ileri sürmüş ise de, iddiasını usulen kanıtlayamamıştır. Bu yönler gözetilmeden yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesinde isabet görülmemiştir.” 19.HD. 11.4.2002, 2001-5751/2759;

“Dava menfi tesbit davasıdır. Davacı taraf dava konusu bono ile borçlu bulunmadığının tesbitini talep ve dava etmiştir. Mahkemece davalının "malen" düzenlenen bono karşılığında ne gibi bir mal verdiğini kanıtlayamadığı gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir. Oysa "Bedeli malen ahz olunmuştur" kaydını içerecek şekilde keşide edilmiş bulunan bir kambiyo senedinin, teslim alınan mal karşılığında düzenlendiğinin bir karine olarak kabulü gerekir. Bir başka anlatımla davacının keşide edilen bono karşılığında kendisine mal teslim edilmediğini ve dolayısıyla borçlu olmadığını usulen kanıtlaması, gerekir.” 19.HD. 15.2.2002, 2001-9457/1148;

“(1.700.000) liralık bono için menfi tesbit davası mahkemece kabul edilmiştir. Ancak, her iki taraf «bu bononun dahi mal karşılığında düzenlendiğini» kabul ettikleri gibi, bahsi geçen bonoda ihdas sebebi olarak malen kaydı bulunmaktadır. Bu durumda, **genel ilke olarak**, «davacının bu bono karşılığında kendisine mal verilmediğini» kanuni delillerle ispat etmesi gerekir. Davalı defterlerinde «bu bono karşılığında davacıya mal verildiğine» dair kayıt bulunmaması bonoyu geçersiz kılmaz. Bu sebeple, bahsi geçen bono hakkındaki davanın dahi reddi gerekirdi.”11.HD. 14.10.1991, 90-9240/5356 (Uyar s. 1208)

Uygulamada malen kaydı bulunan bononun alınacak mala karşılık avans olarak verildiği, ancak malın teslim alınmaması nedeniyle bononun bedelsiz olduğu ileri sürülerek menfi tespit davası açılmaktadır. Yargıtay malen kaydı bulunan bononun avans olarak verildiğini borçlunun ispat etmesi gerektiğini kabul etmektedir.¹⁹¹

b-Nakden Kaydı

Bonoda nakden kaydı bulunması halinde bono lehtarının bonoyu düzenleyene nakit verdiğini ispat etmesi gerekmez. Bu durumda ispat yükü kural olarak bonoyu düzenleyen kişidedir.¹⁹²

Nakden kaydı bulunan bir bonoda borçlu bononun bedelini ödediğini HUMK.nun 290.maddesi uyarınca ispat ederse ve lehtar alacaklı bu ödemenin başka bir borca ilişkin olduğunu savunursa ispat yükünün hangi tarafa ait olduğu önem kazanmaktadır. Bu durumda davalının beyanı bağlantısız bileşik ikrar niteliğinde olduğundan ödemenin başka bir borca yönelik olduğunu kanıtlaması gerekir.¹⁹³

Yargıtay lehtar alacaklısının ödemenin bonodan başka bir alacakla ilgili olduğunu ispat yükünü lehtar alacaklıda olduğunu kabul etmektedir.¹⁹⁴

¹⁹¹ BK.'nun 182/2 maddesinde aksine adet veya mukavele mevcut olmadıkça satıcı ile alıcının borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlü oldukları öngörülmüştür. Davanın dayanağı bononun ihdas nedeni malen olup, senedin avans olarak verildiğini, malın teslim alınmadığı iddiasının davacı alıcı tarafından usulen kanıtlanması gerekirken, mahkemece kanıt yönünün tayininde yanılgıya düşülerek yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesi isabetsizdir,” 19.HD. 12.3.2004, 628/1276;

BK'nun 182/2.maddesinde, aksine adet veya mukavele mevcut olmadıkça satıcı ile alıcının borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlü oldukları öngörülmüştür. Somut olayda, taraflar arasındaki ticari ilişki sebebiyle bir ödeme aracı olan çek ile ihdas sebebi olarak "Bedeli malen ahz olunmuştur" meşruhatını içeren bonoların düzenlendiği anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca çeklerin açıklanan niteliği ve bonolar yönünden mevcut karine karşısında, dava konusu kambiyo senetlerinin avans olarak verildiği ve malın teslim alınmadığı iddiasının davacı alıcı tarafından usulen kanıtlanması gerekirken, mahkemece kanıt yükünün tayininde yanılgıya düşülerek yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesinde isabet görülmemiştir.” 19.HD. 8.6.2001, 641/4448.

¹⁹² Öztan, Fırat. Kıymetli Evrak Hukuku 2.Bası Ankara 1997, s. 1008.

¹⁹³ Kuru, Baki: Menfi Tespit ve İstirdat Davası Ankara 2003, s. 101.

¹⁹⁴ “Davalı vekili, davacının ileri sürdüğü ödemenin 25.5.1994 tarihli senede karşılık değil, başka bir alacak ile ilgili olarak yapıldığını savunmuştur. Bu durumda 25.5.1994 vadeli bononun gerek miktar gerek düzenleniş şekli itibarı ile taraflar arasında uyuşmazlık konusu olmayıp, söz konusu savunma ile senedin ihdas nedeninin tatil edilmiş olduğu da söylenemez. Bu nedenle mahkemece, senedin ihdas nedeninin talil edildiği kabul edilerek kanıt yükümlülüğünün davalıda olduğu yolundaki görüşünde isabet bulunmamaktadır.

Ancak davacı tarafından ödendiği/hususu tartışma konusu olmayan 18.200 Doların bir başka alacağa karşı yapıldığını ileri süren davalının bunu usulen kanıtlaması gerekir.

III- Talilin (Bedel Kaydının Aksini İddia Etmenin) İspat Yüküne Etkisi

Bonoda yer alan bedel kaydının aksinin iddia edilmesine talil denmektedir.¹⁹⁵ Bedel kaydının aksi borçlu tarafından ileri sürülebileceği gibi lehdar alacaklı tarafından hatta hem borçlu hem de alacaklı tarafından ileri sürülmesi mümkündür. Şimdi bu ihtimaller üzerinde duralım.

1- Bedel Kaydının Borçlu Tarafından Talil Edilmesi

Borçlu, malın veya nakden kaydı bulunan bir bononun teminat olarak verildiğini veya hatır senedi olarak düzenlendiğini ileri sürebilir. Bu durumda ispat yükü bedel kaydını talil eden borçludur. Borçlu bu iddiasını usulüne uygun delillerle kanıtlaması gerekir.¹⁹⁶

2- Bedel Kaydının Alacaklı Tarafından Talil Edilmesi

Nakden kaydı bulunan bir bononun bedelsizliğini ileri süren borçlu bono lehdarından nakit para almadığını veya malın kaydı bulma bir bonoda borçlu bono lehdarından mal almadığını ileri sürmüş ise bono lehdarı da bonoda yazılı kaydı talil etmişse ispat yükü hangi tarafta olacaktır ve ispat yükü üzerinde olan taraf hangi delillere dayanarak iddiasını kanıtlayabilecektir?

Bu durumda ispat yükü senette yazılı bedel kaydından ayrılarak alacağın varlığını ve temel ilişkisinin bonodan farklı olduğunu ileri süren tarafa aittir. Diğer bir anlatımla ispat yükü bonoda bedel kaydını talil eden lehdar alacaklıdır.¹⁹⁷

Bu nedenle davalının söz konusu savunması ile ilgili delillerinin ibrazına olanak tanınarak, toplanacak delillerin birlikte değerlendirilmesi ve uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesinde isabet görülmemiştir.” 19.HD. 24.1.1997, 96-4785/408; aynı yönde 19.HD. 27.4.1998, 2180/2828 (YKD 1999/1 s. 80-81).

¹⁹⁵ Şimşek, Talil sözcüğü yerine zedeleme sözcüğünü kullanmaktadır. Bkz. Şimşek, Edip: Kambiyo Senetleri ve Hukuki İlişki Sorunu (Yargıtay Dergisi 1978 C.4 sa.3 s.296).

¹⁹⁶ Senette borcun nedeni "mal" yada "nakit" olarak belirtilmişse, davacının yazılı borç sebebine dayanmaya hakkı olacağından, ispat yükü bunun aksini ileri süren tarafa ait olacaktır. Eğer yanlardan biri senet metninde yazılı kaydın doğru olmadığını söylüyorsa, lehine olan senet karinesi çürümüş sayılacak, bunun sonucu olarak da, iddiası paralelinde ispat yükünü de üstlenecektir. Buna senedin ta'lili denmektedir. Bu anlamda ta'lil senet metninde açıklanan düzenleme (ihdas) nedenine aykırı beyanda bulunma anlamına gelmektedir.” HGK 17.12.2003, 19-781/768.

Yargıtay kararlarında da bonoda bedel kaydını talil eden alacaklının alacaklı olduğunu kanıtlaması gerektiği belirtilmektedir; misaller:

“Davacı/borçlu, davalı/alacaklının icra takibinin dayanağı olan senette malen kaydı bulunmasına karşın aralarında bir mal alışverişi bulunmadığını, senedin bankadan kırdırılarak bedelinin kendisine verilmesi amacıyla düzenlendiğini, ancak senedin bankaya ibraz edilmediği gibi, kendisine de bir ödeme yapılmadığı iddiasıyla, bonodan dolayı borçlu olmadığını tespitini istemiştir. Davalı/alacaklı taraf ise, bonoda malen kaydı bulunmasına karşın borçlu ile aralarında mal alışverişi olmadığını, kabulle borcun nedeninin elden nakit olarak verilen para olduğunu, ifade etmiştir. Şu durumda, takibin dayanağını teşkil eden dolayısıyla da alacaklının alacağını ispat aracı durumundaki bonoda bulunan "malen" kaydının doğru olmadığı yönündeki borçlu iddiası alacaklı yanca da kabul edilmiş, temeldeki hukuki ilişki yönünden bonodaki bu ispat kaydı bizzat alacaklı tarafından değişikliğe uğratılmıştır. Alacağın varlığını ve dayandığı temel ilişkinin senettekinden farklı olduğunu iddia eden alacaklı artık kendi dayandığı ve senetten anlaşılmayan elden para verilme olgusunu ispat yüküyle karşı karşıyadır. Eş söyleyişle, kendi dayanağı olan senetteki sebepten ayrılarak elden para verildiği iddiasını ortaya atarak bir vakıadan kendi lehine haklar çıkaran/iddia eden" taraf davalı/alacaklıdır ve bu vakıayı ispat etmeye mecburdur, dolayısıyla ispat yükü davalı/alacaklıdır. Borçlu aralarında temel ilişkinin varlığını kabul etmemiş, kendisine ispat yükü getirecek olan ödeme nedeniyle karşılıksızlık iddiasında bulunmamış, aksine borcun varlığını inkar etmiştir. Alacaklının bonodaki malen kaydına karşın alacak borç ilişkisinin mal alışverişine dayanmadığı yönündeki kabulü karşısında davacı/borçlunun iddiası bu noktada sabit olmaktadır. Lehdarın yani alacaklının "bedelin para olarak verildiği" iddiasını ispat yükü ise kendisinde bulunmaktadır. Hal böyle olunca; mahkemece kanıt yükünün davalı tarafta olduğu gözetilerek, davalının savını kanıtlayabilmesi için olanak verilip, tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, kanıt yükünün tayininde yanılğıya düşülerek davanın reddine ilişkin önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır.”¹⁹⁸

“Kural olarak, ispat yükü senedin bedelsiz olduğunu iddia eden davacı tarafa aittir. Ancak, dava konusu 15.4.1978, 10.7.1978 ve 15.12.1979 vadeli senetlerin düzenlenme sebebi imalen) olduğu halde, davalı vekili gerek 25.4.1983 tarihli dilekçesinde ve gerekse 23.12.1983 tarihli oturumda, karşılıksız olması sebebiyle iptali istenen senetlerin, davacının, müvekkilinden (borç) olarak aldığı para karşılığında düzenlenmiş senetler

¹⁹⁷ Karayalçın, s. 325; Öztan, s. 1008; Gürbüz, s. 608; Ertekin, Erol/Karataş, İzzet; Uygulamada Ticari Senetler 3.Bası, Ankara 1998, s. 909; Şimşek s. 296.

¹⁹⁸ HGK 17.12.2003, 19-781/768

olduğunu (HUMK. 151. maddesine uygun imzalı beyanında) açıklamak suretiyle «tâlil» etmiş borç sebebini göstermiş) bulunduğundan, davalı taraf, senetlerde yazılı parayı davacıya nakden) verdiğini -ve senetlerin verilen borç para karşılığı düzenlendiğini yazılı bir belge ile kanıtlayamamış duruma girmiştir. Bu durumda kanıt yükü davalıya düşer.”¹⁹⁹

“Davalı Necdet Şanlı, dava konusu senetlerde nakden kaydı bulunduğu halde senetlerin mal karşılığı tanzim edildiğini savunmak suretiyle düzenleme nedenini talil etmiştir. Bu durumda ispat külfeti adı geçen davalıda olduğu halde mahkemece bu yön üzerinde durulmadan yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet görülmemiştir.”²⁰⁰

“Dava konusu bonoda ihdas nedeni olarak "malen" kaydı yazılıdır. Bono lehtar olan davalı M.Emin Yazgı gerek talimatla alman ifadesinde, gerekse isticvabında senet karşılığında davacıya nakit verdiğini ileri sürerek, senet metnini talil etmiştir.

Bu durumda, davalı senet metninin aksini savunarak senedi talil etmiş olduğundan davacıya nakit para verdiğini ispat etmek zorundadır. Mahkemece, savunmanın doğruluğu hakkında davalıya delilleri ibraz ettirilip gerekirse yemin hakkı da hatırlatılarak hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.”²⁰¹

“Dairemizce müttehaz bozma kararlarına uyulmuş olmasına ve bu kararlarda davalı ve karşı davacı Hasan Gezer’in davacıların davalarına konu yaptıkları emre muharrer senedin ihdas sebebine göre talil ettiği nedeniyle beyine külfetinin davalıya yükletilmiş olması usulün 288 ve müteakip maddelerindeki ispat şeklini ortadan kaldırmayacağına ve davacı taraf davalının şahit ikamesine usulün değişik 289.maddesine uygun bir şekilde karşı çıkmış olmasına nazaran davalının dinlettiği şahitlerin şahadetiyle 10.000 liralık alacak kaleminin kabulü yolunda hüküm tesisi doğru görülmemiştir. Ancak davalı karşılık dava dilekçesinde (vs.) deliller demek suretiyle yemin beyyinesine ve dayandığına nazaran mahkemece davalıya yemin teklif etme hakkı hatırlatılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken bu hususun ihmal edilmesi bozmayı gerektirmiştir.”²⁰²

Yargıtay bedel kaydının kısmen talilini kabul etmektedir; misal:

“Davalı 2.12.1991 tarihli oturumda 30.000.000 TL.lık bononun 15.000.000 TL. naki borç 7.000.000 TL. inşaat malzemesi ve bakiyesinin de

¹⁹⁹ 11.HD. 4.5.1984, 2517/2601

²⁰⁰ 19.HD. 7.10.2003, 2002-5908/9406

²⁰¹ 19.HD. 19.10.2004, 8160/10324.

²⁰² 11.HD. 23.10.1981, 4510/4427.

faiz karşılığı düzenlendiğini açıklamak suretiyle malen kaydı taşıyan bononun nakit borç ve faiz toplamı olan 23.000.000 TL.lık kısmını talil etmiştir. Bu durumda 23.000.000 TL. bakımından ispat külfeti yer değiştirmiş olup, davalının davacıların murisine 15.000.000 TL. bakımından ispat külfeti yer değiştirmiş olup, davalının davacıların murisine 15.000.000 TL. borç verdiğini ve aralarında 8.000.000 TL.lık faiz anlaşması yaptıklarını yazılı şekilde kanıtlaması gerekir. Mahkemece bononun 23.000.000 TL.lık kısmının talil edildiği ve bu miktar yönünden ispat külfetinin davalıya düştüğü isabetli olarak belirlenmiş ise de, davalı tarafa, bu hususta yazılı delili olup olmadığı sorulup saptanmadan ve varsa değerlendirilmeden yemin hakkı hatırlatılmak ve davalının da davacı tarafa yemin tevcih etmeyeceğini açıklaması ile yetinilerek eksik inceleme ile yazılı olduğu şekilde hüküm tesisi isabetli görülmemiştir.”²⁰³

Bonoda bedel kaydını talil eden ispat yükü üzerinde olan lehdar alacaklı iddiasını ispat etmek için hangi delillere dayanabileceği hususu da üzerinde durulması gerekir bir konudur.

Bir görüşe göre, bedel kaydı talil edilen bono ispat yükünü üzerine alan davalı lehdar yönünden savunması kanıtlamak için yazılı delil başlangıcı niteliğindedir.²⁰⁴

Yargıtay Ticaret Dairesi bir kararında²⁰⁵ bedel kaydı talil edilen bononun yazılı delil başlangıcı niteliğinde olduğunu, davalının savunmasını tanıkla ispat edebileceğini kabul etmiştir.

Ancak Yargıtay sonraki kararlarında bedel kaydı davalı alacaklı tarafından talil edilen bonodan dolayı alacaklı olduğunu savunan davalının savunmasını yazılı deliller kanıtlaması gerektiği yönünde görüşünü benimsemiştir; misaller:

«Davacı, davalıya hatır senedi verdiğini bildirerek şenelten dolayı borçlu bulunmadığının tesbitini ve senedin iptalini istemiş, davalı ise (4.2.1987) tarihli oturumda davaya karşı verdiği cevapta bono karşılığında davacıya nakit para verdiğini ve hatır senedi olmadığını .söylemiştir. Dava konusu (10.4.1986) vadeli ve (8.800.000) liralık bonoda, senedin veriliş sebebi (malen) olarak belirtilmiştir. Bu durumda davalı senet metninin aksini savunarak senedi tâlil etmiş olduğundan davacıya nakil para verdiğini

²⁰³ 11.HD. 17.2.1993, 1992-5697/1106; aynı yönde 11.HD. 5.7.1983, 3343/3547 (Gülbüz s. 611)

²⁰⁴ Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü c.2 Ankara 1980 s. 1670; Gülbüz s. 612; Öztan s. 1008. Aynı görüşteki Karayalçın yazılı delil başlangıcının bütün unsurlarının bulunduğunu, davalı alacaklıya şahitle ispat imkanı vermenin hukuka ve hayatın icaplarına uygun olduğu belirtmiştir. Karayalçın s. 325.

²⁰⁵ TD. 6.5.1958, 770/1215 Gülbüz s. 612).

yazılı deliller ispat etmek zorundadır. Mahkemece bu konuda davalıya yazılı delilleri ibraz ettirip ve gerekirse yemin hakkı da hatırlatılarak hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde davanın reddi cihetine gidilmesi doğru görülmemiş, davacının temyiz, itirazlarının kabulüyle hükmün bozulması gerekmiştir.»²⁰⁶

“Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına, senedi talil eden davalının senette mal olarak gösterilen mukabil edimini para olarak yerine getirdiğini isbat etmesi gerekmesine, davalının 27.9.1985 tarihli delil listesinde gösterdiği şahit delilinin senet karşısında kabulünün mümkün bulunmamasına, delil listesinde açıkça yemin deliline dayanılmış olunmamasına göre davalı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde olmadığından hükmün onanması gerekmiştir.”²⁰⁷

²⁰⁶ 11.HD. 19.9.1988, 949/5109 (Ertekin/Karataş s. 913)

²⁰⁷ 11.HD. 20.4.1987, 2269/2296. Karar oyçokluğu ile alınmıştır. Karşı oy yazısı şöyledir.

Dava konusu bonodaki (malen) kaydı, davalı senet lehdar tarafından senet bedelinin davacıya (nakden) yapılan ödemenin karşılığı olarak alındığı açıklanmak suretiyle talil edilmiş bulunmakta ve Dairemizin kökleşmiş içtihatları uyarınca ispat külfeti davalıya yükletilmiş bulunmaktadır.

Nitekim, davalı tarafça da senet bedelinin davacıya nakden ödendiği tanık gösterilmek suretiyle kanıtlanma yoluna gidilmişse de, mahkemece bu iddianın ayrıca yazılı belgeyle kanıtlanması gerektiği düşüncesiyle tanık dinletme istemi reddolunmuş bulunmaktadır.

Davalı bono lehtarının senet metnindeki zorunlu bono koşullarından olmayan (bedel) hanesindeki kaydın aksini ileri sürmesi halinde borçlunun imzasını havi borç ikrarını içeren bu belgenin tamamen hükümden düşürülmesi ve elinde böyle bir belge bulunduran kimseyi ayrıca bir belge ibrazı ile zorunlu tutulması kanımca usûl hükümlerine uygun olmadığı gibi, somut olay adaletinin gerçekleşmesini de engellemektedir. Zira, böyle bir belgeyi elinde bulunduran kimseyi borçludan ayrıca bir belge daha istemesi yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakılması hayatın olağan akışına da ters düşmektedir. Bedel hanesindeki kaydın talil edilmesi halinde böyle bir belge HUMK.'nın 292 nci maddesi uyarınca onu elinde bulunduran lehine en azından yazılı delil başlangıcı kabul edilerek ispat külfetini yüklenen tarafa tanık dinletme olanağı tanınması gerektiği düşüncesindeyim.

Nitekim, Dairemizin uzun yıllar devam eden önceki uygulaması da bu yolda olduğu gibi, (Bkz. TD. 6.5.1958 tarih ve 1958/745-1215, ABD. 1958/4, s. 220; Y. 11. HD. 25.9.1973 tarih ve 1973/3458 RKD. 1973, S. 519) doktrinde de bu görüş kabul edilip, savunulmaktadır (Bkz. Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1980, c. 2. s. 1670 vd; Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1976, s. 606, Yaşar Karayalçın, Ticari Senetler Ankara 1970, s. 325).

Yukarıda açıkladığım nedenlerle sayın çoğunluk tarafından benimsenen görüşe katılmıyorum.” (Eriş, Gönen: Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu Kıymetli Evrak ve Taşıma Ankara 1988 s. 653-654)

“Hükmüne uyulan dairemizin 2.10.1998 tarihli bozma kararında özetle; “Davalının dosyada mevcut Ceza Mahkemesi dosyasındaki beyanlarında, mahkeme huzurunda eda ettiği yemininde, davacılara 45 adet koyun verip buna karşılık davaya konu bonoyu aldığını bildirerek (nakten) kaydını içeren senedin ihdas nedeni talil etmiş bulunduğu, bu durumda, senette yazılı olan hususun aksini savunan kişi olarak davalın davacılara koyun sattığını ve bedelini alamadığını usulen kanıtlaması gerektiği, mahkemece bu yön üzerinde durularak sonucuna uygun bir karar verilmesi gerekirken icapsız yemin teklifi ve eda edilen yeminle iktifa edilerek yazılı olduğu şekilde hüküm kurulmasının doğru olmadığı” belirtilmiştir.”

Yerel mahkemece bozma kararına uyulduğu halde bozma gerekleri yerine getirilmemiştir. Zira, bozma kararında açıkça belirtildiği gibi" davalının davacılara koyun sattığını ve bedelini alamadığını usulen kanıtlaması gerekmektedir". Oysa, davalı savunmasını HUMK'nun 290.maddesine uygun biçimde (usulen) kanıtlayamamıştır. Yazılı delil ibraz edememiş tanık dinlenmesin ise davacı taraf muvafakat etmemiştir. Bu durumda, mahkemece olayda tanık dinlenemeyeceğinden ispat külfeti altındaki davalıya (delil listesinde vs delillere de dayandığından) yemin teklif hakkı hatırlatılarak sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken, yanılgılı değerlendirme ile yazılı biçimde hüküm oluşturulması bozmayı gerektirmiştir.”²⁰⁸

Bonodaki bedel kaydını talil eden alacaklının iddiasını yazılı delille ispat etmesi gerektiğine ilişkin görüş lehdarın durumunu ağırlaştırmaktadır. Ancak bedel kaydı bulunan bononun talil edilmesi halinde bonoyu yazılı delil başlangıcı saymak ve tanık dinlenmesini kabul etmek bonolardaki bedel kaydının niteliği ve rolüne uygun düşmemektedir. Bu nedenle Yargıtay'ın son kararlarına katılmaktayım.²⁰⁹

Bonodaki bedel kaydı davalı tarafından talil edilmemişse, ancak bonoyla ilgili beyanı tâlil niteliğinde değilse bononun bedelsiz olduğunu ispat yükü bonoyu düzenleyen borçludur.²¹⁰

²⁰⁸ 19.HD. 30.9.1999, 5773/5421

²⁰⁹ Cerrahoğlu bonoda bedel kaydının talil edilmesi halinde bononun yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilemeyeceği gerekçesiyle tanık dinlenmesine karşı çıkmaktadır. Cerrahoğlu s. 10.

²¹⁰ Davacı vekili, davalı tarafından icraya konulan senedin bedelsiz olduğunu iddia ile müvekkilinin borçlu olmadığını tesbitini istemiştir. Medeni Kanunun 6. maddesi hükmünce herkes İddiasını kural olarak ısbat zorundadır. Senette «malen kaydı» mevcut olup, davalı tarafından senedin tâlil söz konusu olmadığından, aksini yani bedelsizliğini ısbat yükü davacıya düşer. Davalı savunmasında senedi tâlil etmiş olsa idi, ısbat yükü davalıya düşecekti. Olayda yazılı delili olmayan davacı bu konuda davalıya yemin teklif etmiş, karşı tarafın «edaya hazır olduğunu» beyan etmesi üzerine yemin teklifinden vazgeçmiştir. Bu durum karşısında ispat edilemeyen

Bono lehdarının “malen” veya “nakden” kaydı bulunan bir bononun altın verilerek düzenlendiğini savunması halinde bonodaki bedel kaydı talil edilmiş sayılır mı?

Altın mal niteliğinde kabul edilmeyeceğinden nakden kaydı bulunan bir bononun altın verilerek düzenlendiğine ilişkin alacaklı beyanı talil niteliğinde olduğundan ispat yükü davalı alacaklıdadır.²¹¹ Alacaklı malen kaydı bulunan bono nedeniyle altın verdiğini beyan etmişse bu talil olarak kabul edilemeyeceğinden bononun bedelsizliğini ispat yükü bonoyu düzenleyen borçludur.²¹²

3-Bedel Kaydının Borçlu ve Alacaklı Tarafından Talil Edilmesi

Bonoda yazılı bulunan bedel kaydının hem borçlu hem de alacaklı tarafından talil edilmesi halinde ispat yükünün hangi tarafta olduğu hususu da üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Bonodaki bedel kaydının her iki tarafça talil edilmesi halinde ispat yükü borçlu üzerindedir. Diğer bir ifade ile bu durumda ispat yükü yer değiştirmez. MK.nun 6.maddesi uyarınca borçlu bononun bedelsiz olduğunu ispat etmesi gerekir.²¹³

Borçlu “malen” veya “nakden” kaydı bulunan bononun hatır için veya teminat olarak verildiğini ileri sürmüş, alacaklıda kaydın aksine (malen kaydı bulunan bononun nakit karşılığı düzenlendiğini ileri sürerek) beyanda bulunmuşsa ispat yükünün hangi tarafla alacağı hususunda Yargıtay kararları istikrarlı değildir.

davanın reddi usul ve yasaya uygun olduğundan direnme kararı onanmalıdır. HGK. 23.1.1987, 11-340/36 (İKİD sa.333 s.5941)

²¹¹ “Uyuşmazlık konusu emre yazılı senette bedelin (nakden) ahzolunduğu yazılı olmasına rağmen, davalı vekili savunmasında bu senet karşılığında (altın verildiğini) bildirmek suretiyle senet metnini tâlil etmiştir. Yargıtayın 4.6.1941 tarih ve 45/1 sayılı İçtihadı Birleştirme kararında da belirtildiği gibi, altın paranın mal mesabesinde olduğu belirtilmiş ve böylece davalı vekili senetteki (nakit) kaydının hilafına (mal) verdiğini söylemiş olmasına nazaran, beyyine külfetinin davalıya yükletilmesi gerekir. Bu itibarla mahkemece «senet karşılığında altın verildiğine» ilişkin delilleri olup olmadığı, davalı vekilinden sorularak varsa toplandıktan sonra neticesine göre hüküm kurulması lâzım gelir.” 11.HD. 8.11.1983, 4713/4889 (Uyar s. 1316)

²¹² “Davalı dava konusu senedi davacıya verdiği altın bilezik ve nakit para karşılığı aldığını beyan etmiştir. Altın bilezik mal niteliğinde olup bu kısım yönünden malen kayıtlı senedin talil olunduğundan bahsedilemez.Bu durumda mahkemece, dava konusu senedin davalı tarafından davacıya verilen altın bileziklerin değeri kadar kısım için geçerli olduğu kabul edilerek bu konuda yapılacak inceleme ve araştırma sonucu varılacak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmek gerekirken tüm senet metninin talil olunduğu kabul edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.” 19.HD. 19.10.2003, 224/9732

²¹³ Gürbüz s. 610; Ertekin/Karataş s. 909.

Yargıtay bazı kararlarında bu durumda karşılıklı talil nedeniyle ispat yükünün borçluda olduğunu²¹⁴ kabul etmişken bazı kararlarında da bu durumu talil olarak nitelendirmemiştir.²¹⁵

Yargıtay bir başka olayda malen kaydı bulunan bononun nakit para karşılığında düzenlendiğini savunan davalının savunması ile borçlunun senedin zorla imzalatırıldığını ilişkinin iddiasının karşılıklı talil olarak kabul etmemiştir. Karar şöyledir:

214

Davacı dava konusu bonoların ve bu meyanda mahkemece iptaline karar verilen 1.200.000 liralık bononun teminat bonusu olduğunu ilen sürmek suretiyle bunların iptaline karar verilmesini talep etmiş olmakla sözkonusu senetteki (malen) kaydını talil etmiş bulunmaktadır. Bu itibarla davalının bono karşılığının nakit olduğu yolundaki savunmasının kendi aleyhine kullanılması ve bunun neticesi olarak beyyine külfetinin davalıya yüklenmesinde isabet görülmemiştir. Her iki taraftan vaki beyanlar, ile bu bononun mal karşılığı olmadığına ittifak etliklerine göre MK.nun 6 maddesi hükmü de göz önünde tutularak isbat külfetinin davacıya ait olduğunun kabulü ile davanın dayanağı olan belgenin tahrif edilmiş olması ve başkaca da delil ibraz ve ikame edilmemiş bulunması itibariyle (1.200.000) liralık senet hakkındaki davanın dahi reddine karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde haklim kurulması doğru görülmemiş ve davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulüyle hükmün bozulması gerekmiştir.” 11.HD. 28.4.1983, 1512/2183 (Ertekin/Karataş s. 699)

“Davaya konu bononun 10.11.1999 tanzim ve 18.3.2000 vade tarihli olduğu ve naktan kaydını içerdiği bononun incelenmesinden anlaşılmaktadır. Mahkemece, tanık anlatımlarına ve davalının senedi talil ettiğine dayanılarak dava kabul edilmiştir. Ancak davacı bu davayı açarken, davaya konu senedi dava dışı şahıslara olan borcu nedeniyle aracın üzerine haciz konulmaması için davalının bu senede dayanarak araç üzerine haciz konulmasını sağlamak için verdiğini bildirmiştir. Tarafların iddiaları ve savunmalar değerlendirildiğinde senedin her iki tarafça da talil edildiğinin kabulü zorunludur. Niteliği belirlenen talil olgusu her iki yancada belirlenmiş ise de ispat yükünün yer değiştirmesi sözkonusu olmayacaktır. Karşılıklı talil halinde ispat yükünün davacı senet borçlusunda olduğu yolundaki MK.nun 6. maddesinde genel kuralın yer değiştirmeyeceği kabul edilmelidir. Hal böyle olunca senedi talil eden davacının bu itibarla senedin teminat senedi niteliğinde ve anlaşmalı olarak düzenlendiğini yasal delillerle ispat etmesi zorunludur. Davalının açık muvafakati olmadığı için olayda tanık dinlenemez ve tanık beyanlarına dayanılarak hüküm tesis edilemez. Bu itibarla mahkemenin tanık beyanlarına itibar etmesi doğru değildir. Değinen bu hususlar gözetilmeden ispat yükümlülüğü yer değiştirilerek yazılı şekilde hüküm verilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bozmayı gerektirir.” 13.HD. 2.6.2003, 2627/7129;

“Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve özellikle, davalı malen düzenlenen senedin borç verilen nakit karşılığı düzenlendiğini ileri sürerek senedi talil etmişse de, davacıda senedin oğlunun 15.000.000 TL. borcuna karşılık teminat olarak verildiğini iddia ederek senedin ihdas nedeniyle bağlı kalmadığından ve nakit karşılığı düzenlendiği yolundaki beyanları ile her iki taraf senedin ihdas nedenini talil etmiş olduklarından mahkemece ispat külfetinin davacıya ait olduğunun kabulüyle yazılı şekilde hüküm kurulmasında bir usulsüzlük bulunmamasına göre,

“Davalı vekili, davaya karşı verdiği cevabında bononun nakit karşılığı düzenlendiğini ileri sürmek suretiyle senette “Malen” yazılı bulunan ihdas nedenini talil etmiştir. Davacının senedin zorla imzalatırıldığı yolundaki iddiası sabit olmadığı gibi, davacı bu beyanıyla senetle kendisini hiç bağlı saymadığına göre iki taraflı talil’den de bahsedilemez. Bu durumda malen düzenlenen senedin verilen nakit para karşılığı verildiğini ileri sürerek senet metnini talil eden davalının, alacağını bono dışındaki başka yazılı deliller kanıtlaması gerektiği gözetilerek bir karar verilmesi gerekirken, bu yön gözden kaçırılarak yazılı olduğu şekilde hüküm tesisinde isabet görülmemiştir.”²¹⁶

Bonodaki bedel kaydı bulunmasına rağmen bononun veriliş nedeni konusunda taraflar arasında uyuşmazlık bulunmaması halinde ispat yükü genel kural uyarınca davacı borçludur. Yargıtay’ın görüşü de bu yöndedir:

“Davacı vekili, müvekkilinin kayınbiraderi olan davalıya taşınmazının bir kısmını satmak için aralarında anlaştıklarını ve bu satış nedeniyle davalının (2.150.000) lira aldığını ve buna karşılıklı davalıya imzalı boş bir bonoyu teminat olarak verdiğini ancak, bilahare müvekkiline tapu devir işleminin yapılamadığını, davalının da bu defa boş bonoyu (7.500.000) lira olarak doldurarak takibe koyduğunu müvekkilinin bu bonodan dolayı gerçek bononun ‘(2.150.000) lira olduğundan, bakiye miktar yönünden senedin, iptaline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili cevap

davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün onanmasına, 3.7.1997 gününde oybirliğiyle karar verildi.” 19.HD. 3.7.1997, 966/6987.

²¹⁵ “İcra takibine ve davaya konu 10.6.1996 tanzim tarihli bono malen düzenlenmiş olup, Havalı vekili cevap dilekçesinde, yargılama aşamasında vermiş olduğu diğer dilekçelerinde ve beyanlarında, müvekkilinin davacıya nakit para verip dava konusu bonoyu aldığını savunmuştur. Bu durumda senet metni talil edilmiş olup, davalının nakten verdiği borç karşılığı alacaklı olduğunu kanıtlaması gerekir. Mahkemece açıklanan bu yön gözardı edilerek ispat külfetinin davacıya ait olduğu ve iddianın kanıtlanamadığından bahisle davanın reddedilmesi isabetsizdir.” 19.HD. 6.3.2000, 99-7187/1793. Karar oyçokluğu ile alınmış olup karşı oy yazısı şöyledir:

“Yanlar arasında çekişme konusunu oluşturan bonoda ihdas nedeni "malen" kaydını içermektedir. Davacı, keşidecisi olduğu bu bononun teminat amacıyla lehdarı olan davalıya verdiğini ileri sürerek bonodan dolayı borçlu olmadığının saptanmasını istemiştir. Böylece bonodaki "malen" kaydını değiştirmiş "talil etmiş" dir. Buna karşılık davalı savunmasında bononun davacıya elden verilen para karşılığı olduğunu açıklamak suretiyle bonoyu talil etmiştir. Bu durumda her iki yan oluşan bildirimleriyle bononun mal karşılığı olmadığına sözbirliği etmişlerdir. Medeni Yasanın ö.maddesi hükmü gereği ispat yükünün davacıya ait olduğunun kabulüyle hükmün bu nedenle bozulmasına karar verilmesi gerektiğinden, çoğunluğun ispat yüküne yönelik görüşüne katılamıyorum.” Aynı yönde bkz. 19.HD. 2.2.1999, 98-7431/436

²¹⁶ 19.HD. 12.2.1998, 97-7738/823.

dilekçesinde, satış bedelinin (2.150.000) lira olmayıp (7.500.000) lira olduğunu, bononun gerçek borcu aksettirdiğini savunarak davanın reddini istemiş verilen icra karar tazminatının davalıdan tahsilini istemiştir. Mahkemece, toplanan delillere ve senet metnindeki (malen) kaydının davalı tarafından talil edilmiş olmasına göre ispat külfetinin davalıya düştüğü halde davalıların bu ispat külfetini yerine getirmediği gibi, hatırlatılan yemin hakkını da kullanmadığından davanın kabulüne karar verilmiştir. Kararı, davalı vekili temyiz etmiştir. Uyuşmazlık konusu emri muharrer senette bedelin (malen) alındığı kaydı mevcut ise de, her iki taraf sözkonusu senedin taşınmaz mal karşılığı verilen paranın teminatı olarak düzenlendiği hususunda ittifak etmiş olmalarına göre, tadilden söz etmek elbetteki mümkün olamaz. Davacı bu senedin satışı düşünmeden taşınmaz mal bedeli olarak davalıdan aldığı (2.150.000) lira için, açığa verilmiş bir senet olduğunu ve ancak davalının sonradan senedi (7.500.000) lira olarak doldurduğunu beyan etmek suretiyle TTK. 592 nci maddesinin bahsettiği anlamında bir iddiada bulunmuş başka bir deyişle senedin anlaşma hilafına doldurduğunu iddia etmiş olmaktadır. Bu durumda mahkemece iddia ve savunma dairesinde deliller toplanmak ve gerektiğinde satış konusu o tarihteki değeri de saptanarak sonucuna gör bir karar verilmesi gerekirken mahkemece ispat külfetinin davalıya yükletilerek davanın reddine karar verilmesi doğru değildir.”²¹⁷

“Senette malen kaydı bulunmasına rağmen, davacı davalıdan nakit para aldığını, davalıda nakit para verdiğini söylemiş bulunduklarına göre, bononun tanzimi nedeni üzerinde uyuşmuş bulunmaktadırlar. Bu durumda davalının senedi tatil ettiğinden söz edilemez. Mahkeme ise, hükmünü talil esasına ve davalının nakit verdiğini ispat edemediği noktasına dayandırmıştır. Açıklanan nedenlerle ve talil olmadığı cihetle fazla ödeme yapıldığı iddiasını ispat külfeti davacıya ait olup, mahkemenin bu konuda varsa davacının başkaca delillerini toplayarak ve icabında yemin teklif hakkı da hatırlatılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, yazılı olduğu şekilde karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.”²¹⁸

Davacı vekili, müvekkilinin dava dışı Muhsin Yılmaz'dan almış olduğu 6.000 USD borç para karşılığı, bedel bölümüne 9.000 USD yazılı, diğer bölümleri boş olan teminat senedi verdiğini, 9.000 USD'nin 3. kişilerden olan alacağın temliki ile ödendiğini, senedin iade edilmeyip Muhsin Yılmaz'ın senedi kardeşi olan davalıya verip aleyhine icra takibine girişildiğini belirterek, senet nedeniyle davacının borcu olmadığını tespitine, senedin iptaline, %40'dan az olmamak üzere tazminata karar

²¹⁷ 11.HD. 15.11.1983, 4578/5071

²¹⁸ 11.HD. 31.3.1986, 687/1830 (Eriş, s. 638)

verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, müvekkilinin davacı ile dava dışı Muhsin Yılmaz arasındaki ilişki ile ilgisi olmadığını, alacağın ödendiğinin ispatlanması gerektiğini savunmuştur. Mahkemece toplanan delillere göre senedin ihdas nedeninin malen olduğu, senedin ihdas nedeninin davalı yanca talil edilmesiyle ispat yükünü ver değiştirip davalıya geçtiği, davalının davacıya borç para verdiğini ispat edemediği gerekçesiyle davacının icra takibine konu senet nedeniyle borçlu olmadığının tespitine, şartları oluşmadığından icra inkar tazminat isteminin reddine karar verilmiş, karar taraf vekillerince temyiz edilmiştir. Dava konusu senedin ihdas bölümünde malen ibaresi bulunmasına rağmen alınan borç para karşılığında düzenlendiği konusunda taraflar arasında uyuşmazlık bulunmamaktadır. Davacı senedin borç para karşılığı lehtar hanesi boş bırakılarak düzenlendiğini ve bedeli ödendiği halde kendisine iade edilmeyip lehtar hanesine davalının ismi yazılarak aleyhine takibe girildiğini iddia etmiştir. Bu durumda davacının iddiasını yazılı delille kanıtlamakla yükümlü olduğu düşünülmeksizin mahkemece ispat külfetinin tayininde yanılgiya düşölerek yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görölmemiştir.”²¹⁹

SONUÇ

Bonoda bedel kaydı bononun zorunlu unsurlarından değildir. Bedel kaydının bulunmaması bononun geçerliliğini etkilemez. Ancak bedel kaydı bononun bedelsiz olduğunun ileri sürölmesi halinde ispat hukuku bakımından önem kazanmaktadır. Bedel kaydı bulunan bonolarda bedel kaydının aksini ileri süren bu iddiasının kanıtlanması gerekir. Bonodaki bedel kaydının alacaklı tarafından talili veya karşılıklı talil halinde ispat yükünün hangi tarafta olduğü konusunda duraksama bulunmaktadır. Yeni Ticaret Kanunu düzenlenirken bononun ihtiyari unsurlarından olan bedel kaydı konusunda düzenleme yapılması uygun olur.